

ŠVENTASIS VERTĖJŲ GLOBĖJAS

MANTAS ADOMĖNAS

“Aš, Jeronimas, gimęs iš tėvo Euzebijaus Stridono mieste, kuris, sugriautas gotų, kadaise buvo Dalmatijos ir Panonijos riba, iki šių, tai yra keturioliktųjų Teodosijaus principato metų, parašiau tokius veikalus: “Vienuolio Pauliaus gyvenimą”...¹”, - taip veikale *De Viris illustribus* Sofronijus Euzebijus Jeronimas (*Sophronius Eusebius Hieronymus*) pradeda autobiografinį skyrelį. Gimė apie 347 metus, nors tikslios datos nežinome, kaip nežinome ir tikslios vietos, kur būta Stridono miesto. Nors aniems laikams tai buvo nerami vieta, miestelis, kaip vėliau prisimena Jeronimas, buvo romėniškos kultūros. Tėvas Euzebijus buvo krikščionis, tačiau Jeronimas pasikrikštijo tik suaugęs, nes vaikų krikštas anuomet nebuvo paplitęs. Pasiturinčio provincialo Euzebijaus išteklių pakako tik viduriniam sūnaus išsilavinimui, ir aukštosioms studijoms Romoje Jeronimas turėjo pats ieškotis lėšų. Nuolatinis pataikavimas turtingiems geradariams - normali to meto socialinių santykių forma - skatino išdidaus Jeronimo įžeidumą bei irzlumą. Studijos Romoje trunka nuo 360 iki 367 metų - čia jis nerūpestingai leidžia laiką su keliais bendraamžiais tėvynainiais (iš jų paminėtinas Rufinas, nekenčiamas

priešas senatvėje) ir dėl šių “Romos linksmybių” atgailaus visą gyvenimą. Drauge gauna puikų gramatiko ir retorikos išsilavinimą (jam dėstė ir didysis gramatikas Elijus Donatas), graikų kalbos pradžmės ir gilų klasikinės romėnų literatūros pažinimą, sukaupia (dažniausiai pats perrašinėdamas) klasikų biblioteką, lydėsią jį visose kelionėse. 370 metais Jeronimas po krikšto palikdamas Romą, jau buvo susiformavęs savito, stiliaus ir nusistovėjusių literatūrinių skonių rašytojas.

Po metų, praleistų Tryre prie princepsio dvaro, Jeronimas kartu su dalmatiškiais bičiuliais grįžta tėviškėn, ir visi drauge įsikuria pas Akvilėjos vyskupą. Palaiminga krikščioniška jaunuolių būrelis *synoikia* trunka neilgai - jau 373 m., ne be Jeronimo kaltės, jie apsiopyksta ir toliau dvasinės tobulybės siekia kas sau. Jeronimas prisijungia prie grįžtančio Antiochijon Evagrijaus, kilmingo Romos laikų draugo ir šv. Atanazo vertėjo į lotynų kalbą. Antiochijoje rašyti pirmieji išlikę Jeronimo laišakai. Po dvejų metų jis kaip atsiskyrėlis įsikuria Chalkidės dykumoje, kūno askezę papildydamas proto askeze: imà mokyti hebrajų kalbos pas krikštytą žydą.

⁸ Matyt, turimas omeny brangakmenių vėrinys - aliuzija į Tertulianą (*De Habit. Mulier.*, 9): “Dešimtys sesterčių suveriamos ant

vieno sijolo”.

¹ *De Vir. ill.*, cap. CXXXV. - PL 23.

Rytų Romos imperijoje tuo metu siaučia dogminiai ginčai, o vietos dvasininkija suskaldyta Antiochijos schizmos - į patriarcho sostą vienu metu pretendavo trys įpėdiniai. Iš jauno, bet jau spėjusio pagarsėti atsiskyrėlio reikalaujama apsispręsti. Jeronimas vieną po kito rašo du laiškus popiežiui Damazui. "Kadangi Rytai, sukiršinti seno žmonių tarpusavio įtūžio, nedalomą ir iš viršaus austą Viešpa-

Paulino bendruomenės. Paulino išventinamas kunigu, ir 377 metais atsiskyrėliškas gyvenimas baigiasi. Studijuoja egzegezę, tampa Paulino sekretoriumi ir kartu su juo klausosi Grigaliaus Nazianziečio pamokslų Konstantinopolio susirinkime 380 metais; jų įkvėptas, imasi versti Origeną. Ortodoksaliajai partijai pralaimėjęs Konstantinopolio susirinkime, Paulinas su savo globėju Epifanijumi Kipriečiu ir

Marin van Reymerswale. Šv. Jeronimas. Po 1538. Al., medis. Amsterdamas, Valstybės muziejus

ties tuniką plėšo į smulkius gabalėlius, ir lapės nicokija Kristaus vynuogyną, ir nelyginant tarp tų garsiųjų bevandenių ežerų, vargiai beįmanoma suprasti, kur yra užantspauduotasis šaltinis ir užsklęstasis sodas; todėl nusprendžiau, kad reikia kreiptis patarimo į Petro katedrą ir apaštalo lūpomis pagirtą tikėjimą, iš ten dabar reikalaujamas maisto savo sielai, iš kur kitados gavau Kristaus apdarą"², - rašo jis pirmame laiške ir, popiežiui neatsakius, kreipiasi dar kartą: "Nepaniekink sielos, už kurią numirė Kristus!"³

Taip ir negavęs atsakymo, kartu su Evagrijumi prisišlieja prie negausios pronikėjinės pakraipos

sekretoriumi vyksta užtarimo į Romą, pas popiežių Damazą. Įtakingi rytiečiai globėjai atkreipia pastarojo dėmesį į jauną intelektualą asketą, į kurio laiškus kažkada nesiteikė atsakyti. Popiežius paskiria Jeronimą savo sekretoriumi ir patikėtiniu.

Greičiausiai Damazo paragintas, Romoje suredaguoja seną Evangelijų vertimą - tai pirmas jo kaip biblisto darbas. Tekstas pataisytas vietomis nenuosekliai, vietomis nepakankamai ryžtingai - pratarmėje skundžiasi turįs nusileidinėti skaitytojams, pratusiems prie senojo teksto, ir taisyti tik būtiniausiose vietose. Nepaisant šių trūkumų, Jeronimo - biblisto ir prozininko - talentas matyti jau pirmame darbe.

Drauge popiežiaus sekretorius visa galva panyra

² Ep. 15, 1. - CSEL 54.

Hieronimus Bosch. Šv. Jeronimo atgaila.
„Eremitų altoriaus“ centrinė dalis. Apie 1500.
Al., medis. 86,5x60 cm. Venecija, Dožų rūmai

į Romos dvasinės aukštuomenės gyvenimą. Apie Jeronimą susiburia kilmingų Romos moterų, ištikimų mokinių ir dvasinių draugių būrelis - našlės Marcelė, Paulė, jos dukterys Eustochija ir Blesilė. Aiškina joms Šventąjį Raštą, moko truputį hebrajiškai - tiek, kad užtektų psalmėms giedoti - ir rašo dvasinių pamokymų kupinus laiškus (kuriuos, beje, labai vertino šv. Pranciškus Salezas, naudingumu sielai prilyginęs juos Augustino "Išpažinimams" bei "Kristaus sekimui").

Laiškai būdavo skiriami publikavimui, ir Jeronimas nevengė juose užsipulti supasaulėjusią dvasininkiją bei stagnuojančio Amžinojo miesto papročius.

Turėdamas galingą globėją, nematė reikalo valdyti liežuvį. Įgimtas kandumas, retoriniai gabumai bei stiprūs epitetai, neabejotinas prozininko talentas, kurio dėka tiesiogiai neįvardyti kritikuojamieji atpažindavo save kaip veidrodyje, - visa tai lėmė, kad Jeronimui priešų netrūko. 384 metais, popiežiui Damazui mirus, žlugus viltims tapti šventojo Petro įpėdiniu, apšmeižtas ir įskaudintas nelauktai prasi-veržusio priešiškumo, Jeronimas palieka Romą ir Kuriją, tą "Fariziejų senatą". Po kiek laiko prisijungia Paulė ir Eustochija, ir po piligrimystės Egiptan, kur Jeronimas mokėsi origenizmo iš Didimo Aklojo, 386 m. visi įsikuria Betliejuje. Paulė tampa moterų, Jero-

nimas - gretimais įkurto vyrų vienuolyno galva. Išskyrus porą trumpų išskylių, Jeronimas pasiliks čia iki mirties.

Geresnių sąlygų biblisto darbui neįmanoma įsivaizduoti: po ranka didžiulė Cezarėjos biblioteka, Origeno įkurta ir praturtinta Euzebijaus, po kojomis Šventoji Žemė, turtinga bibliinių realiųjų. Jeronimas pirmas suprato, kaip svarbu biblinę archeologiją studijuoti Šventajam Raštui pažinti: "Kaip graikų istorijas geriau supranta tas, kas yra matęs Atėnus, o trečiąją Vergilijaus knygą - kas iš Troadės yra plaukęs per Leukatę ir Akrokerauniją Sicilijon, o iš ten ligi Tiberio žiočių, - taip ir į Šventąjį Raštą skvarbiau įsižiūrės tas, kas savo akimis apžvelgė Judėją ir senovinių miestų bei vietų atmenas atpažino tokiuose pačiuose ar pasikeitusiuose varduose"³. Galime įsivaizduoti, koks atpažinimo džiaugsmas ir Šventosios istorijos artumo pojūtis apima Jeronimą, susidūrus su laiką pergyvenusiais vardais: tuo metu jis parašo *Questiones Hebraicae*, sudaro *Liber nominum*, išverčia į lotynų kalbą Euzebijaus *Liber locorum* (šie veikalai ir šiandien tebeturi didžiulę mokslinę reikšmę). Biblistinėms studijoms padėjo ir mokyti rabinai, galėję išaiškinti daug neaiškių Biblijos vietų, o vienas jų - žydas Baraninas, ateidamas naktį, kad nepapiktintų vienuolių, padeda Jeronimui dar labiau įsigilinti į hebrajų kalbą. 390 metais Jeronimas pradeda versti iš hebrajų kalbos Senąjį testamentą ir taip triūsia 16 metų. Verčia nevienodai: kai kurioms knygoms užteka vienos dienos, kaip Tobijai, ar net nakties, kaip Juditos knygai, kitoms prisireikia mėnesių; pranašus - labai kruopščiai, istorines knygas - gan atsainiai. Skiriasi kalbos ir šaltiniai, iš kurių verčiama: žydu kanoninėms knygoms versti naudotasi vadinamuoju *Hebraica veritas* rankraščiu, artimu mūsų turimam masoretiniam tekstui, antroji, liturgijoje priimta Psalmyno laida versta iš Septuagintos Origeno *Hexapla* teksto; Juditos ir Tobijo knygos - iš įtartino aramėjiško rankraščio. Jeronimas nevertė akiai ir nereflektuotai - tai liudija išlikęs laiškas-traktatas Pamachijui "Apie geriausią vertimo rūšį": "Išskyrus Šventąjį Raštą, kur net ir žodžių tvarka yra slėpinys, perteikiu ne žodį žodžiu, o prasmę prasme". Idealus vertėjas turįs būti kaip Hilarijus Išpažinėjas, kuris "nesikrapštė prie driunijančios raidės ir nesikamavo

leisdamasis nemokšiško vertimo puvėsiuosna, o paimtas nelaisvėn prasmes parvedė į savo kalbą nugalėtojo teise"⁵.

Nepaisant visų teorinių pasvarstymų, Jeronimas liko, kaip buvęs, impulsyvus ir nenuoseklus, ir vertime tai matyti: jis išėjo netolygus, ne visur vienodai kruopščiai atliktas. Tačiau šiuos trūkumus nusveria toks didelis lingvisto talentas ir kalbinis genijus, toks platus išsilavinimas, kad apie Jeronimą drąsiai galime kalbėti kaip apie vieną didžiausių visų laikų vertėjų.

Pagrindinį gyvenimo darbą - Senojo Testamento vertimą - Jeronimas baigia jau beveik apakęs. Kai iki darbo pabaigos buvo likę pora metų, mirė viso gyvenimo draugė Paulė. Senatvę nuodija ir įnirtinga polemika su Rufinu - šis negalėjo atleisti Jeronimui Origeno išsižadėjimo, - ir nepatiklumas, su kuriuo lotynakalbis pasaulis sutiko naujus Senojo Testamento vertimus. Čia glūdi ir konflikto su Augustinu šaknys - Jeronimą giliai užgavo skeptiškos jauno Hipono vyskupo pastabos dėl jo vertimo.

Nepaisydamas nesėkmių, Jeronimas skuba vykdyti antrą savo didįjį ketinimą - pakomentuoti visą Senąjį Testamentą. Komentarai gimsta greitai, sekretoriai vos spėja stenografuoti. Dėl jų vertės nuomonės skiriasi: komentatorius Jeronimas buvęs gan pozityvistiškas, daug kas tiesiog pasisemta iš kitų autorių; antra vertus, labai daug medžiagos gauta "iš pirmųjų rankų" - žydu Rašto aiškintojų. Be to, tik per jo kūrinius mus pasiekė milžiniško ano meto egzegetinės literatūros korpuso fragmentai.

410 metais Jeronimą, kaip ir visą romėniškąjį pasaulį, sukrečia žinia apie Amžinojo Miesto paėmimą: "Ir štai staiga man pranešama apie Pamachijaus ir Marcelės mirtį, Romos miesto apgultį ir daugelio brolių bei seserų užmigimą. Ir taip išgąsdintas nustėrau, kad dieną naktį apie nieką kita negalvoju, kaip tik apie visų išsigelbėjimą. Jau maniausi esąs belaisvis šventųjų nelaisvėje ir negalėjau atverti burnos, kol ko tikresnio nepatirsiu, tol susijaudinęs blaškai tarp vilties ir nevilties, kankinuosi dėl kitų nelaimių. O kuomet buvo užgesintas ryškiausias visų žemių šviesulys, buvo nukirsta pati Romos imperijos galva, ir teisingiau sakyčiau, tardamas: viename Mieste pražuvo visas pasaulis, - tuomet aš *pasidariau*

³ Ep. 16, 2.

⁴ Praef. in Paral., I. - PL 29.

⁵ Ep. 57, 6.

nebylys betylėdamas, neturėdamas nieko gėra, bet mano skausmas vėl pasmarkėjo. Mano širdis įkaito manyje; man bemažstant užsidegė ugnis⁶. Augustinas į Romos žlugimą atsakė *De civitate Dei* knygomis; Jeronimas, visą gyvenimą buvęs Romos patriotas, anais žodžiais pradeda komentarus Ezekieliiui: pasauliui griūvant belieka toliau tarnauti Viešpačiui. Gulėdamas lovoje - atsisėsti gali jau tik nusitvėręs už tam tyčia įtaisyto dirželio - Jeronimas diktuoja "Dialogą prieš pelagijonus", drauge atslūgsta įtampa santykiuose su Augustinu. Paskutinis veikalas - komentarai Jeremijui - lieka nebaigtas. Pergyvenęs kone visus jaunystės draugus ir priešus, iki pat galo nepraradęs proto aiškumo, liežuvio aštrumo ir stiliaus meistriškumo, 419 metų rugsėjo 30 dieną Jeronimas miršta.

"Pauliaus gyverimas" Jeronimo parašytas Chaikidės dykumoje tarp 375 ir 379 metų. Tuo metu jis jau yra galutinai perpratęs literatūrinio amato paslaptis ir gimtosios kalbos galimybes. Jei jam dar ir reikės tobulėti, tai tik svetimose kalbose ir dvasios dalykuose. Geriausia leisti apie tai kalbėti pačiam Jeronimui:

Kai prieš daugelį metų namų, gimdytojų, sesers, artimųjų, ir, kas dar sunkiau buvo, papratimo prie gardesnės duonos išsižadėjęs dėl dangaus karalystės, išvykau Jeruzalėn jos užkariauti, bibliotekos, kurią Romoje diržiu lėmėis pastangomis ir darbu buvau sukaukęs, netekti nepajėgiau. Ir taip aš, vargšas, pasninkavau prieš skaitydamas Tulijų. Po dažnų naktinių budėjimų, po ašarų, kurias iš širdies gelmių išplėsdavo prisiminimai apie praeities nuodėmes, Plautas ilsėdavosi mano rankose. Jei kada susigriebeš imdavau skaityti pranašą, pasibaisėdavau netašyta kalba ir, šviesos aklomis akimis nerepėdamas, maniau, jog tai ne akių, o saulės kaltė. Kol senoji angis iš manęs taip tyčiojosi, maždaug gavėnios pasninko viduryje kaulus persmelkęs drugys apėmė išsekintą kūną ir be jokio atilsio - tegu ir neįtikinamai skamba - taip suėdė varganus sąnarius, kad kaulai vos laikėsi. Tuo metu jau buvo ruošiamasi laidotuviems,

ir visam kūnui stingstant gyvybinė sielos šiluma vien menkoje, dar drungnoje krūtinėje bedvėsavo, kai staiga dvasios pagava nuneša mane pas teisėjo sostą, kur buvo tiek šviesos ir toks spindesys sklido dėl aplinkui stovinčiųjų skaistumo, kad pamestas ant žernės nediršau pažūrėti aukštyn. Paklaustas, kas esąs, atsakiau esąs krikščionis. Ir sėdintysis soste tarė: "Meluoji, ciceronijonis esi, o ne krikščionis; kur tavo lobis, ten ir tavo širdis". Demat netekau žado ir tarp kirčių - kadangi mane įsakė plakti - sąžinės labiau nei ugnies kankinamas pats sau svarsčiau šią eilutę: *Pragare gi kas Tave šlovins? Visgi ėmiau šaukti ir bylojau raudodamas: Pasigailėk manęs, Viešpatie, pasigailėk manęs*. Šie žodžiai aidėjo tarp rimbo smūgių. Galų gale tie, kurie stovėjo šalia, parpuolę soste sėdinčiam po kojų, ėmė maldauti, kad suteiktų malonę man jaunam, kad leistų atgaila klaidą išpirkti, o kančioms mane vėliau pasmerksiąs, jei tik kada pagonišku mokslų knygas skaityčiau. Aš, tik tokios sąlygos tesuvaržytas, dar ir daugiau ketinau pažadėti, emiau dievagotis ir Jo vardu prisiekdamas kalbėti: "Viešpatie, jei tik laikysiu kada pasaulietines knygas, jei tik skaitysiu - Tave išsižadėsiu." Sulig šiais priesaikos žodžiais paleistas grįžtu ten, kur prieš tai buvau, ir visiems stebintis atveriu tokia ašarų liūtimi plūstančias akis, jog net ir nepatiklieji sujaudinti būtų įtikėję. Iš tiesų nebuvo tai nei kliedesys, nei tušti sapnai, kurie dažnai mus apgauna. Liudininkas yra teisėjo sostas, prieš kurį buvau parbloškėtas, teismas, kurio drebėjau, yra liudininkas - taigi man niekad nekyla toks klausimas! - mano pečiai mėlynavo, jutau po miego kirčius ir nuo tada su tokiu uolumu gilinausi į dieviškus raštus, su koku prieš tai mirtinųjų raštų nesu skaitęs⁷.

Panašu, kad vizijos metu Jeronimas nesuprato jam mesto kaltinimo esmės - "ciceronijonimi" buvo pavadintas ne dėl paties pasaulietinių knygų skaitymo, o dėl estetizmo, vertinančio literatūros klasikų vertinti ir skaityti labiau, negu Šventąjį Raštą. Atrodo, vėliau Jeronimas tai suprato - kad ir kaip ten būtų, jis niekad nesiliovė citavęs Vergilijaus, Cicerono ir Horacijaus, o Rufinas senatvėje jam prikiša, kad Betliejaus vienuolyno mokykloje mokąs vienuolius anti-

⁶ Ps 38, 3-4.

⁷ Ep. 22, 30. Citatos tekste: Mt 6, 21; Ps 6, 6; Ps 56, 2.

Pisanello (Antonio Pisano). Šv. Jeronimas. XV a. pirmą pusę. Medis, tempera. 52x48 cm. Londonas, Nacionalinė galerija

kinės literatūros. Klasikams Jeronimas turėjo būti dėkingas už stilių: nors jo kalba ne tokia "klasiška", kaip Laktancijaus, ne tokia nuoširdi, kaip Augustino "Išpažinimų", tobulas sakinio įvaldymas, subtilus žaidimas intonacija ir stilistiniais atspalviais, vaizdo turtingumas lėmė, kad Jeronimas laikomas meistriškiausiu rašytoju iš lotyniškų patristinių autorių.

Jeronimas - toksai autorius, kurį deramai įvertinti ir kuriuo tikrai mėgautis gali vien tas, kam rūpi pati kalba, žodžio menas ir žodžių gyvenimas. Todėl ir vertingiausios Jeronimo vietos - nedideli prozos fragmentai, išbarstyti po laiškus ir biblijos komentarus (beje, ir skaitytinos šios vietos lotyniškai). Bet ir "Pauliaus gyvenimas" ganėtinai parankus perprasti Jeronimo stiliui - jame autorius tai naudojami moksliniu komentaru stiliumi (pvz., kūrinių pradžia: *Inter*

multos saepe dubitatum est etc.), tai rašo grožine proza (plg. sodo aprašymą sk. 3), tai neskubėdamas porina liaudiško pasakojimo tonu, primenančiu ankstyvosios krikščionių raštijos naivų nuoširdumą (plg. onokentauro aprašymą sk. 7, laidotuvių - sk. 16). Tačiau netgi ten, kur sakiniai maksimaliai supaprastinti, justi, kad tai stilizacija, ciceronišką sakinių įvaldžiusio autoriaus žaidimas. Pro paprastą kalbėseną prasišviečia išpuoselėta ir subtili autoriaus frazė. Toks naivus pasakojimo pamėgdžiojimas kartu su netikėtai išlendančia moksline frazeologija bei grožiniais vaizdais suteikia tekstui žaismingumo ir geraširdės ironijos. Pasakotojo nuotolis nuo teksto čia išreiškiamas daug subtiliau, negu leistų, pavyzdžiui, tirštą "Satyrikono" ironija.

Vertimas ne visada leidžia perteikti originalią sakinio faktūrą, o čia Jeronimas buvo didis meistras. Gana prisiminti porą sakinių iš laiško Eustochijai: *Dum ita re antiquus serpens inluderet, in media ferme quadragesima medullis infusa febris corpus invasit exhaustum et sine ulla requie - quod dictu quoque incredibile sit - sic infelicia membra depasta est, ut ossibus vix haererem. Interim parantur exsequiae et vitalis animae calor toto frigente iam corpore in solo tantum pectusculo palpitabat...*⁸ - kur persipynusiomis sintaksinėmis konstrukcijomis išreikštų aplinkybių sangrūda suteikia įtampą iš pažiūros ramiai paprastos struktūros sakinio tėkmei.

"Pauliaus gyvenimo" sakiniai paprastesni, bet ir čia esama visokių įdomybių; verta atkreipti dėmesį, kaip keisdamas sakinių ilgį Jeronimas valdo pasakojimo tempą, arba kaip paties sakinio trūkčiojantis ritmas atliepia aprašomo veiksmo netolydumui: *suspensio gradu et anhelitu temperato, callidus explorator ingressus, ac paulatim progrediens, saepiusque subsistens sonum aure captabat (cap. 9).*

Šiomis gudrybėmis Jeronimas neperžengia antikinės prozos tradicijos rėmų - visa tai buvo žinoma ir jo mokytojams, pagonims retoriams. Kaip Vėlyvosios Antikos kūdikis, Jeronimas tipiškas ir koloritu, kuriuo jis vaizduoja savojo meto tikrovę - būtent kasdienę tikrovę, o ne vienuolių gyvenimo idiles. Turtingais vaizdais ir pakiliu stiliumi aprašoma realybė dažniausiai baisi, šlykšti, kupina merdėjančios Antikos magijos ir patologijos. Ryškiausi vaizdai gimsta aprašinėjant apgaulų ydos ir nuodėmės grožį. Kažin, ar Jeronimas tai reflektuoja - greičiausiai taip išsina natūraliai, neįsimąstant. Kalba pati iškelia pa-

⁸ Ep. 22, 30.

viršiu problemą, kuriančią prieštaravimą tarp puošnaus stiliaus ir žemo objekto: kodėl nuodėmė estetiška? Kodėl dorybės neįmanoma aprašyti taip patraukliai?

Toks Jeronimo pasakojimo dvilypumas, ypač ryškus jo laiškuose, kuria keistą stilistinę efektą, būdingą ir Amianui Marcellinui: epitetų puošnumas, išpuoselėti sakiniai suteikia savotiško "žvilgesio" netgi niauriausių baisumų aprašymui. Nuo Amiano Marcelino Jeronimo tekstas skiriasi autoriaus pozicija - jis ne beaistris stebėtojas, o moralinis vykstančio prieš akis veiksmo vertintojas, ir tai suteikia pasakojimui liepsningumo ir dramatiškumo. "Bet ir jo liepsna niūri, ir kartais beveik toks pat nepakeliamas prieštaravimas tarp vaizdingo kalbos spindesio ir niūriai savižudiško etoso, pasinėrimo į visokią priešišką gyvenimui, į gyvenimą iškreipiančią bjaurastį... Žuvinčios antikos užimta gynybos pozicija, ši tamsa, šita neviltilis jau nebegalėjo pagimdyti balsų, kurie džiaugtųsi pasauliu ir gyvenimu"⁹.

Vis dėlto vienu atžvilgiu "Pauliaus gyvenimas" artimesnis šiuolaikinei literatūrai, negu Antikai. Čia susiduriame su viena pirmųjų Europos novelių griežtąja prasme. Novelei esminga laiko ir veiksmo vienovė gan siaurose ribose. Novelė - vientisas gyvenimo fragmentas, atskleidžiantis visumą. Lygiai taip ir Jeronimas Pauliaus gyvenimą atskleidžia aprašydamas jo mirtį (vienuolio gyvenimo pradžia pateikiama tik kaip ekspozicija). Novelei būdingi bruožai dar aiškiau matyti "Malcho gyvenime", kur Jeronimas prisimena, kaip vienuolis Malchas jam jaunam pasakoja nuostabią savo gyvenimo istoriją. Užtenka palyginti bet kurį šių kūrinių su Atanazo "Antano Didžiojo gyvenimu", kad suprastume, kaip laisvai Jeronimas elgiasi su "gyvenimų" žanro kanonu.

Vėlesnei literatūrai svarbus ir biblinis parataktinis sakinių jungimas, kurį Jeronimas pritaikė literatūrinei lotynų kalbai ir per Vulgatą išpopuliarino: *Dixitque Deus: Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quod esset bona: et divisit lucem tenebris*¹⁰. Kaip teigia Auerbachas, parataktinė sintaksinė struktūra išreiškė visiškai naują santykį su tikrove ir įgalino vėlesnę lotynišką prozą daug giliau "užčiuopti" vaizduojamą tikrovę, negu leido klasikinės lotynų retorikos ir kalbos galimybės¹¹.

Jeronimo asmuo iškyla kaip unikali figūra Vakarų kultūros istorijoje - unikali pirmiausia kaip išskirtinis savojo amžiaus kultūrinis reiškinys: subarbarėjuosioje, atsilikusioje Vakarų Romos imperijoje tuo metu retas mokėjo net graikiškai, o Jeronimas, Viduramžiais vadintas *trilinguis*, be šį vardą jam suteikusių lotynų, graikų ir hebrajų kalbų, laisvai mokėjo siriškai ir aramėjiškai, išmanė arabų kalbą. Pusę amžiaus praleidęs Rytuose, jis buvo vienas paskutinių lieptų per gilėjančią kultūrinę prarają tarp Rytų ir Vakarų.

Jeronimas unikalus ir savo nepastebima *omnipraesentia* Europos literatūroje - per Vulgatą Jeronimo stilistika ir poetika tapo tradicinės Europos literatūrinės estetikos pamatu. Ši įtaka, tegu labai silpnai ir netiesioginė, tebetveria ir šiaurdiem.

Tačiau net ir turint visa tai omeny gali likti neaišku: kas šioje išskirtinėje biografijoje leidžia Jeronimą vadinti vienu iš keturių didžiųjų Vakarų Bažnyčios mokytojų? Atsakymo siūlau ieškoti Chalkidės dykumoje, kur įvyko esminis posūkis Jeronimo sieloje ir kur šviesą išvydo "Pauliaus gyvenimas". Štai dar viena dykumos vizija:

O, kiek kartų, jau įsikūręs dykumoje ir gyvendamas tuose nykiuose tyruose, kurie, saulės karščio išdeginti, vienuoliams teikia šurpią buveinę, tiek kartų maniau esąs tarp Romos linksmybių! Sėdėdavau vienišas, nės buvau kupinas kartėlio. Šiurpdavau ašutinėje; subjaurota, pastirusi oda apraukė sąnarius it etiopų kūno pelėsiai. Kasdien ašaros, kasdien dejonės, o, jeigu kada besipriešinantį mane ir prispausdavo užgriuvęs miegas, tai nuogus, vos besilaikančius kaulus nutrenkdavau ant žemės. Apie valgį ir gėrimą apskritai tyliu, kadangi net nusilpusieji verčiasi šaltu vandeniu, ir paragauti kokio nors viralo būtų prabanga. Vis dėlto tasai aš, kuris iš pragaro baimės pasmerkė save tokiam kalėjimui, vien skorpionų ir laukinių žvėrių bendras, dažnai maniausi esąs merginų rateliuose. Veidas blyško nuo pasninko, protas degė troškimais atšalusiam kūne, ir, kūnui mirus anksčiau už patį žmogų, virė vien geismų gaisrai. Taigi netekęs bet kokios pagalbos gulėjau prie Jėzaus kojų, laisčiau ašaromis,

⁹ Ауэрбах Э. Мимесис. - М., 1976. - С. 83.

¹⁰ Pr 1, 3-4.

¹¹ Ауэрбах Э. Указ. соч., с. 23-93 *passim*.

plaukais šluosčiau ir besipriešinantį kūną mėginau palenkti savaitėmis nevalgydamas. Neraustu dėl savo nelaimingumo ir net labiau sielvartauju nebesąs, kas buvau. Prisimenu, kaip šaukte meldamasis dažnai sujungdavau dieną su naktimi ir tol nepaliaudavau plakęsis krūtine, kol man, Viešpaties baramam, negriždavo ramybė. Bijojau pačios savo celės, nelyginant minčių bendrininkės, ir užsirūstinęs ant savęs vienas nepermaldaujamai skverbiausi sau į dykumą. Kur tik pastebėdavau slėnių daubas, neižengiamus kalnų šlaitus, uolų skardžius, ten buvo mano maldos vieta, ten apgailėtino kūno belangė, ir - liudininku man tebus pats Viešpats - po gausių ašarų, po ilgo buvimo akimis įsikirtus į dangų, kartais man rodydavosi, kad esu tarp angelų minių, ir smagus bei nudžiugęs giedodavau: *Paskui tave mes bėgsime į tavo tepalų kvapą*¹².

Tai ištrauka iš laiško Eustochijai. Kontrastas tarp šios dykumos vizijos ir „Pauliaus gyvenimo“ labai ryškus, nors tekstai gimę iš to paties meto patyrimo. Tas kontrastas - tai skirtumas tarp šventumo idealo ir skausmingų Jeronimo šventumo paieškų. Laiške Eustochijai regime patį Jeronimą, tikrą vienuolį tikroje dykumoje, o „Pauliaus gyvenime“ idealus atsisakyrelis, kuriam Jeronimas troško prilygti, atvaizduotas suliteratūrintame dykumos peizaže. Ne tik skirtumą, bet ir pačius tekstus suprasti galima tik vienas kito perspektyvoje, tik atsižvelgiant į tą bendrą gyvenimo ir patyrimo tekstą, iš kurio jiedu kyla. Ištraukos iš laiško Eustochijai fone „Pauliaus gyvenimas“ liaujasi buvęs vien grakšti, įdomi, bet niekuo neįpareigojanti pasaka. Už jos išvystame Jeronimą, ne literatūrinį personažą, nedrumsčiamai ramiai ir pergalingai žengiantį dangun, o labai tikrą ir netobulą žmogų, skausmingai ieškančią dangaus, prašanti „Pauliaus gyvenimo“ pabaigoje: „Meldžiu tave, kuris tai skaitai, prisiminti nusidėjęlį Jeronimą; jei tik jam Viešpats leistų rinktis, daug verčiau rinktušį Pauliaus tuniką su jo nuopelnais, negu karalių purpurą su savo nuodėmėm“. Šia nuoroda į savo gyvenimo tekstą Jeronimas į pasakojimą įtraukia save, suteikdamas tekstui egzistencinę perspektyvą.

Frazė „Meldžiu tave, kuris tai skaitai, prisiminti nusidėjęlį Jeronimą“ žymi visus jo raštus, visą gy-

Anonimas. Šv. Jeronimas (reljefas iš Debeikių bžn.) XVIII a. pr., Lietuva. Medis. 133x71,5 cm. Kaunas, tarpdiecezinė kunigų seminarija (iš Bažnytinio meno muziejaus rinkinių). Henriko Gaičevskio reprodukcija

venimą. Ir būtent šioje perspektyvoje jį, parodžiusį kultūros kaip kelio Dievop galimybę, vadiname šventuoju ir Bažnyčios mokytoju.

Galiausiai šia fraze į tekstą apie Paulių Jeronimas įtraukia ir skaitytoją. Taip seniai mirusio žmogaus balsas jo šventumo ieškojimų dalyviais paverčia ir mus.

¹² Ep. 22, 7; Gg 1, 3.